LA POSTGUERRA A SANTA COLOMA DE QUERALT

per Ramon Palà Moncusí

Santa Coloma de Queralt el 1936

Santa Coloma està situada al nord-est de la Baixa Segarra, comarca de la qual és la vila més important. El 1936 comptava amb poc més de 3.400 habitants. Al seu voltant hi ha pobles de menor importància, com Les Piles, Conesa, Savallà del Comtat i Pontils, cap dels quals tenia més de 500 habitants abans de la Guerra Civil. L'altiplà de Santa Coloma és al nord-oest de la Conca de Barberà. Montblanc n'és la capital administrativa, però des de Santa Coloma hi ha pràcticament la mateixa distància fins a Montblanc que fins a Igualada o Cervera, de 23 a 30 quilòmetres. Com que aquesta distància és força gran, Santa Coloma és tradicionalment un centre de comerç en si mateix, que atrau els pobles veïns. L'activitat agrària majoritària és el conreu del cereal, i no hi ha gens de vinya. Per tant, té una agricultura més pròpia de la Segarra que de la Conca de Barberà.

Els anys trenta Santa Coloma era una vila tancada en si mateixa, tant en relació al comerç com en l'aspecte polític i social. Aquest fet, que fa que moltes vegades es cultivin odis entre veïns, també va servir durant la guerra per aïllar-la una mica dels fets que succeïen en poblacions veïnes, especialment a la Conca de Barberà. Així, mentre a Solivella o Sarral tenien greus conflictes entre esquerres i dretes, que a Solivella van explotar tràgicament el 19 de juliol de 1936, Santa Coloma va viure la guerra sense trasbalsos tan grans com els d'aquestes poblacions.

Per altra banda, mentre que la Conca de Barberà va tenir l'índex d'afusellats pels nacionals més gran de Catalunya, Santa Coloma en va quedar relativament al marge, i el nombre de víctimes del poble és pràcticament la meitat que la mitjana comarcal.

Malgrat tot, a Santa Coloma, les disputes tradicionals entre famílies van fer que durant la guerra alguns homes de dretes fossin jutjats i acusats de feixistes, només per les seves ideologies, i també que després fossin afusellades persones com Lluís Solà, que havia estat alcalde durant la República, però que s'havia quedat al poble creient que les persones que no havien comès cap delicte no serien acusades. Aquests judicis i afusellaments de persones de la vila només s'expliquen per les disputes i els odis individuals, i les ganes de trobar culpables al final de la guerra.

Les represàlies a Santa Coloma (1936-1939)

En alguns pobles, la resistència de les dretes va comportar esclats de violència brutals. A Solivella, localitat força propera a Santa Coloma de Queralt (uns 25 quilòmetres) van morir més de vint persones per un brot de violència. Els fets de Solivella van tenir un ressò important arreu de la província, i van fer que en pobles com Sarral (a priori molt més conflictiu que Solivella), o Santa Coloma, els habitants s'ho pensessin molt més abans de prendre les armes.

A Santa Coloma van morir alguns religiosos, però molts menys que els que es va voler fer creure després de la guerra al monument als caiguts, on hi havia alguns sacerdots que feia molt de temps que no residien a Santa Coloma. La xifra que dóna Salvador Palau[1] és de cinc morts, un dels quals a Aguiló. Són Josep Maria Creus Sirvent, Deogràcies Martí Bofarull, Bonaventura Puigsech Pla, Josep Vilarubí i Anton Reguant. Probablement, el nombre de capellans morts és degut també al fet que abans de la guerra hi havia una gran quantitat de religiosos, ja que a més de l'església n'hi havia al col·legi parroquial de Sant Josep.

A part d'aquests també van morir cinc civils, sembla que per ordre del comitè. Són Pau Domingo Esplugues, Josep Ferrando Mirando, Samuel Graells Albareda, Froilan Ribera Miracles i Vicenç Tort Casellas. Salvador Palau també comptabilitza vuit persones nascudes a la vila que van morir fora d'aquesta.

Un llibre escrit el 1942, *Rojos en Tarragona y su provincia*, de Luis Climent, xifra els morts per represàlies durant la guerra en 19, dels quals quatre són sacerdots. Aquesta xifra, però, sembla inflada expressament, ja que per exemple José Montcosí Castells i Juan Montcosí Castells, que figuren com a estudiants, són sens dubte la mateixa persona, Josep Moncusí Castells, que no va morir en cap dels llocs dels que diu el llibre (un al front i l'altre a l'Horta de Sant Joan), sinó a Sant Joan de les Abadesses. Malgrat tot, la xifra que dona Josep Recasens[2] en el seu llibre és de 25 persones, un nombre més elevat que el del llibre de 1942. La xifra de Recasens és de persones mortes de Santa Coloma, i inclou gent que no va morir al poble, sinó que va ser morta fora. Probablement inclou també la gent que va morir al front, ja que si no, és incomprensible una xifra tan elevada.

1.- PALAU RAFECAS, Salvador. *Apunts per a la història de la guerra civil al municipi de Santa Coloma de Queralt.* Els seus caiguts.

2.- RECASENS LLORT, Josep. Veure referència a la bibliografia final. *La repressió franquista a la Conca de Barberà (1939-1945). Documents per al seu estudi.* Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Montblanc, 2000. Pàgines 31 i 32.

Durant el període de guerra, cinc homes de Santa Coloma van ser detinguts, i acusats de ser feixistes, jutjats a Tarragona. Es tracta d'un empleat de banca (Josep Carreras), dos propietaris de terres (Eduard i Joaquim Brufau, pare i fill), un secretari municipal (Salvador Palau) i un exalcalde (Daniel Vallbona).

El judici se celebrà la vigília del Nadal de 1936, i van ser condemnats tots cinc a la pena de mort. Van ser acusats de comportaments feixistes, i Josep Carreras de transgredir la llei de contractes de conreu, acomiadant un arrendatari de les seves terres. Sembla que aquestes acusacions van ser fetes des del comitè local de milícies antifeixistes de Santa Coloma. Al poble sorprengué la gravetat de les penes, i els familiars dels acusats van fer gestions per aturar l'execució de les sentències. Amb la intervenció de la vídua de Macià en favor d'Eduard i Joaquim Brufau, es commutaren les seves penes per una de cadena perpètua. El comitè local de Santa Coloma rebé amb estupor aquesta notícia, i intentà que se'ls commutés la sentència a tots els acusats, ja que els Brufau eren els que el comitè considerava que tenien acusacions més greus. Finalment, tots reberen la commutació. En aquest procés no hi va haver vessament de sang, però la presó que van patir cinc persones del poble i l'amenaça de ser afusellats serien probablement un dels motius pels quals després de la guerra es busquessin culpables entre el poble pels fets que van succeir durant la guerra.

L'entrada dels nacionals a Santa Coloma

A Santa Coloma hi va haver una important batalla, amb l'enfrontament entre l'onzena divisió republicana de Líster i els homes del general italià Gambara, que comptava amb la divisió Littorio.

El dia 13 de gener de 1939, arribaven notícies a Santa Coloma que els nacionals havien conquerit la població veïna de Conesa. Els vilatans més compromesos amb la República i la causa revolucionària que no havien abandonat el poble ho van fer aquella nit. Santa Coloma no oposaria gaire resistència: la idea de Líster era donar el poble a baix preu però des dels voltants, on hi havia cotes més altes, castigar amb artilleria les posicions que prenguessin els nacionals.

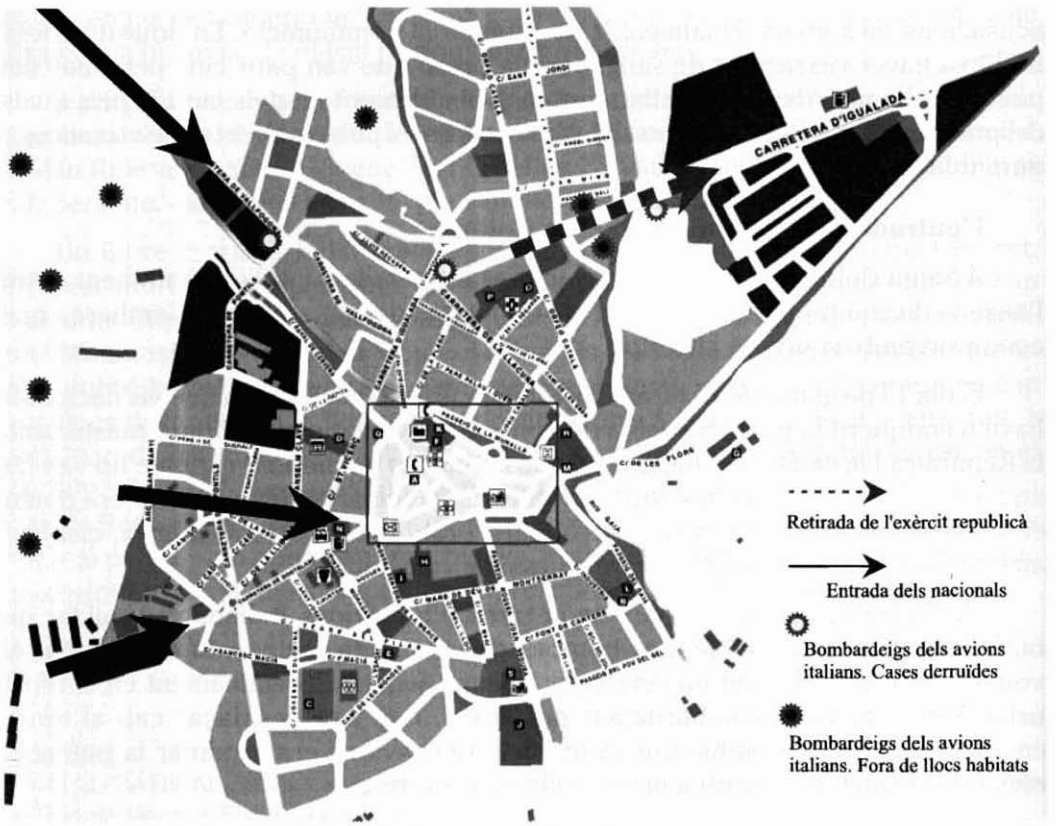
L'endemà dia 14, a les dues de la tarda, cinc avions italians van iniciar un bombardeig sobre el poble. Les bombes de cinquanta quilos van anar caient al voltant del poble, traçant un cercle però sense penetrar pràcticament en el teixit urbà. Van començar bombardejant per l'oest, i es van desplaçar cap al nord, encerclant el poble. Sembla que la intenció dels avions era espantar la població civil i no permetre la retirada ni als civils ni a l'exèrcit.

A la cruïlla entre la carretera de Vallfogona i el lloc on actualment hi ha la carretera de Pontils van tocar una casa, però no hi va haver morts. Les bombes van continuar encerclant Santa Coloma. L'exèrcit de Líster ja s'estava retirant. Una

altra bomba va caure en una casa aïllada que hi havia al lloc on actualment hi ha el polígon industrial. Una bomba, però, va tocar a dins el poble, i va fer blanc just on els italians volien, en una casa a la cruïlla de la carretera d'Igualada i de la Llacuna. Va caure sobre el lloc on s'havia allotjat Líster fins poc temps abans, i on encara hi havia alguns refugiats republicans que venien del sud d'Espanya. No va fer baixes entre la població de Santa Coloma, però van morir dues nenes d'entre els refugiats.

L'exèrcit republicà es va replegar a les cotes altes properes a Santa Coloma per l'est, a través de la carretera d'Igualada cap a la zona d'Aguiló. Hi havia oficials en aquesta zona dedicats a intentar aturar les desbandades que es produïen per la fugida de Santa Coloma i reorganitzar els que fugien.

A les quatre de la tarda els feixistes entraven per la carretera de Montblanc, el carrer del Progrés i la carretera de Vallfogona, a l'oest, nord-oest i nord,

Mapa actual de Santa Coloma de Queralt, amb els fets que van passar els dies 14 i 16 de gener. El poble era més petit que ara, i per tant hi ha zones on van caure bombes on aleshores no hi havia cases i ara n'hi ha.

respectivament. Portaven tancs petits, de dues places i sense artilleria, amb una o dues metralladores. Per la carretera de Montblanc en van entrar pocs, ja que la majoria de tanquetes venien pel carrer del Progrés i per la carretera de Vallfogona. Mentre que les que venien de la carretera de Montblanc es quedaven fora del poble, els del carrer del Progrés hi penetraven.

Les tanquetes que venien de la carretera de Vallfogona havien estat aturades per un caporal de l'exèrcit republicà, Celestino García Moreno, que es va amagar en una claveguera, i després de tombar tres tanquetes amb bombes de mà les va obrir a cops de pic i va fer presoners els seus ocupants. La resta de forces que venien per la carretera de Vallfogona es van retirar. García Moreno va rebre un permís com a recompensa per la seva gesta, i això probablement fou la seva condemna. Se li permeté visitar la seva família a Madrid, on va morir al caure la capital de l'Estat. Si s'hagués quedat, probablement hagués pogut escapar-se cap a França. Els italians que van ser fets presoners serien afusellats abans que l'exèrcit nacional arribés a la frontera.

L'entrada al poble de les tanquetes va agafar l'alcalde republicà Magí Clarassó encara a l'ajuntament. Ja quedaven pocs dels republicans més compromesos dins el poble. La confusió va regnar durant unes hores i la població civil no sabia què passava. Al cap de poques hores la situació va quedar prou clara: els feixistes havien entrat. Els que hi havia a l'ajuntament havien aconseguit fugir. Clarassó moriria uns anys després en un camp alemany per a presoners republicans espanyols.

La línia del front es va desplaçar ràpidament cap a l'est del poble i Santa Coloma caigué definitivament sota control franquista. Una mica més enllà de l'actual polígon industrial, a la zona on hi ha actualment el mas d'en Briàs, es va estabilitzar el front durant dos dies. Els republicans van tirar amb artilleria cap al poble. Cinc civils van morir, entre els quals hi havia Dolors Rosario Bonaventura, Elisa Ferrer Rosario i Montserrat Martí Ferrer, que eren esposa, filla i mare de Ramon Mestre. També moriren Ramon Asbert, encarregat de la Caixa de Pensions local, Josep Padró i Josep Pont.

Finalment, els republicans es van haver de retirar. No es coneix el nombre d'homes de l'exèrcit republicà que van morir en la defensa de Santa Coloma, però entre els regiments italians hi va haver noranta soldats morts, dels quals cinc eren oficials.

Pocs dies després sortiria a la premsa d'àmbit republicà una notícia espaordidora: els nacionals, a l'entrar al poble, havien mort dues-centes cinquanta persones, la majoria dones i nens. Aquesta notícia tenia sens dubte la intenció de criminalitzar les tropes que van envair el poble. La suposada matança era absolutament falsa, ja que aquestes execucions a les quals es referia *La Vanguardia,* que afirmava que eren refugiats d'altres zones de l'Estat, no van succeir pas a Santa Coloma.

Les víctimes

Quan l'exèrcit nacional entrava a un poble, anava sempre seguit per una secció d'ordre públic, que localitzava d'entre els civils els que eren marcadament contraris al règim. En general, es basaven en les declaracions de les víctimes de la repressió republicana, que declaraven quins eren els que ells creien culpables de la revolució. Aquestes delacions eren incentivades pels militars, que a partir d'aquests testimonis empresonaven els denunciats i vexaven greument les famílies dels republicans que havien fugit, tallant al zero els cabells de les dones o fent-los beure oli de ricí, per exemple.

A partir de quan s'estabilitzava la situació en un poble, s'afavoria que els veïns es delatessin entre ells de manera que tant la guàrdia civil com l'ajuntament, i especialment els caps de la Falange, donaven facilitats a totes les persones que havien delatat l'actuació d'algun veí. Així es va aconseguir que la gent que volia ascendir als ulls de l'ajuntament, la guàrdia civil o especialment de la Falange per algun motiu, com per exemple laboral, delatés algun veí del poble.

En general, a causa de l'exili de molts dels responsables màxims de la revolució, i de la necessitat de trobar culpables ràpidament, bona part dels empresonats i afusellats havien tingut un paper secundari en la revolució. Malgrat tot, la intenció fonamental del nou règim era crear un estat de terror prou gran com per garantir l'obediència de la població, i per tant era útil fer que alguns càstigs fossin arbitraris fins a cert punt.

Per elaborar aquest apartat m'he basat en les dades que aporten tres llibres: *La repressió franquista a Catalunya*, de Josep Maria Solé i Sabaté, *La repressió franquista a la Conca de Barberà*, de Josep Recasens Llort, i *Apunts per a la història de la Guerra Civil al municipi de Santa Coloma de Queralt. Els seus caiguts*, de Salvador Palau Rafecas.

Les dades d'afusellats són contrastables en els tres llibres, i donen uns resultats força fiables, ja que l'única diferència afecta el lloc de residència d'un d'ells, i hi ha discrepàncies per la militància d'alguns. Els empresonats, per la seva part, són només contrastables en dos llibres, i un d'ells (el de Palau) en dóna unes dades molt poc específiques. Per tant, m'he hagut de basar en les dades de Recasens, que tampoc no semblen fiables del tot si tenim en compte que presenta algunes diferències en el cas del recompte d'afusellats. És per això que he intentat utilitzar la història oral per aconseguir aprofundir en aquest aspecte, i sobretot pel que fa als exiliats, ja que en aquest cas només compto amb les dades de Salvador Palau, i no especifiquen nombre de persones ni la durada de l'exili. No ha estat possible, però, ampliar les seves dades.

Els afusellats

Al llibre *La repressió franquista a Catalunya*, Josep Maria Solé i Sabaté extreu conclusions molt elaborades, agafant com a base el nombre d'afusellats de cada província i la seva afiliació política. Les principals conclusions a què arriba són sis.

Santa Coloma patirà sis afusellaments, segons dades de Josep Recasens Llort[3], o set segons dades del propi Solé i Sabaté[4]. Vegem les conclusions de Solé i Sabaté i si podem dir que Santa Coloma segueix la tendència de Catalunya.

En cursiva cito les conclusions de Solé i Sabaté i en lletra normal dono una explicació del cas de Santa Coloma segons aquestes conclusions.

a) *Les comarques rurals aporten la majoria relativa de les persones que seran afusellades a Catalunya.* En el cas de la Conca de Barberà l'afirmació és completament certa, ja que és la comarca amb més afusellats per la repressió, un 4'9 per mil del total. Santa Coloma, però, té un percentatge molt més baix d'afusellats que la resta de la comarca. Malgrat tot, aquesta mitjana (d'un 1'58 a un 2 per mil)[5] és superior a la de tot Catalunya.

b) *La repressió és més dura a les comarques interiors que no pas a les litorals.* Això també es compleix en el cas de la Conca, i en el de Santa Coloma, que es troben a l'interior de Catalunya i tenen un elevat percentatge d'afusellats.

c) *Les comarques de l'interior amb una activitat econòmica vinícola o amb problemes d'arrendament són aquelles en què el pes repressiu serà superior.* Probablement aquí trobem un dels motius pels quals Santa Coloma no té una xifra de represaliats tan gran com la resta de la Conca. Com que a Santa Coloma no hi ha vinyes, els conflictes que porta l'arrendament d'aquests camps no existeixen al poble. Mentre que a la resta de la Conca hi ha una important presència de la vinya, Santa Coloma està dedicada al cultiu de cereals com el blat i l'ordi, d'una manera similar a la Segarra. D'altra banda, a Santa Coloma els grans propietaris no tenen molt pes en la distribució de la terra, i hi ha molts més minifundis que en altres comarques.

d) *Les comarques amb una regressió econòmica o una situació conjuntural difícil viuen enfrontaments personals directes.* Aquí podríem trobar una altra explicació de les diferències entre la Conca i Santa Coloma. Malgrat ser un

3.- RECASENS LLORT, Josep. *op. cit.* Pàgines 240 a 271.

4.- SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. *op. cit.* Pàgines 413 i 414.

5.- La diferència entre les dades de Recasens i Solé i Sabaté és que Solé inclou Eloi Bosch dins la llista d'afusellats del poble, i Recasens no ho fa, i el considera habitant de Blancafort.

poble amb greus dificultats, Santa Coloma tenia al primer terç del segle XX una incipient indústria tèxtil, satèl·lit en certa mesura de la d'Igualada, que activava d'alguna manera la seva economia.

e) *Les comarques que es troben en una situació econòmica marginada ho són també en l'aspecte repressiu. Només on hi ha una mínima vida política hom pot exercir i aplicar les lleis que permeten d'eliminar l'opositor.* Això no és aplicable a la Conca, sinó que es refereix més aviat a les comarques pirinenques amb una activitat econòmica molt baixa i molt tancades en si mateixes el 1936. La vida política a Santa Coloma és notable, sobretot tenint en compte l'existència de dos centres de reunió amb marcat caire polític, com eren el Centre Republicà i el Centre Catòlic, a més del Casal, centre de la Lliga Catalanista al poble.

f) *Hom podria seguir uns vectors que, naixent a les comarques rurals, anirien disminuint en arribar a les capitals provincials, seu de l'Auditoria de Guerra, on se sumarien als procedents de les comarques industrials. En molts casos la darrera paraula correspongué als piquets d'execució.* Tots els acusats que venien de Santa Coloma anaven al Jutjat de Montblanc, d'on se'ls podia traslladar a Tarragona, de manera que aquest cicle es compleix en tots els casos de colomins detinguts.

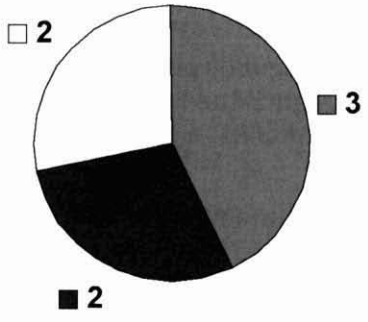
Del poble de Santa Coloma van ser afusellades sis persones: Bonaventura Calafell Deogràcies, Josep Clarassó Bartolí, Lluís Solà Padró, Anton Sureda Rosselló, Joan Veciana Soto i Eloi Bosch Gual, a les quals podem afegir Antoni Cós Llorens, d'Aguiló, agregat del municipi de Santa Coloma.

Bonaventura Calafell era afiliat a la CNT i soci del Centre Republicà. Va entrar a la presó als 33 anys, el quatre de juliol de 1939. Es dedicava al ram del tèxtil i no tenia instrucció escolar. El consell de guerra el sentencià a mort, i la condemna es complí el 15 de novembre de 1939.

Josep Clarassó Bartolí era també militant d'Esquerra Republicana de Catalunya i de la Unió de Rabassaires[6], i també membre del comitè local de milícies

6.- Clarassó era membre de la CNT, segons tots els llibres que he consultat. El llibre *La repressió franquista a Catalunya*, de Josep Maria Solé i Sabaté, i *Apunts per a la història de la guerra civil al municipi de Santa Coloma de Queralt*, de Salvador Palau, també inclouen Josep Clarassó entre els militants d'ERC i de la Unió de Rabassaires, cosa que no fa Josep Recasens Llort a *La repressió franquista a la Conca de Barberà*. He considerat que les dades de Solé i Sabaté i Palau eren fiables ja que el fet que fos també d'ERC és només un complement a l'afirmació de Recasens que era de la CNT, i més fiables encara tenint en compte que Palau feia un estudi mitjançant la història oral, i no només a partir de dades de sumaris de judicis com Recasens.

antifeixistes. Tenia 36 anys, era pagès i exercia de tresorer del Centre Republicà. També fou membre de la CNT. Va passar pel camp de concentració de Medina de Ríoseco, i per la presó de Valladolid. Va arribar a Tarragona el 5 de juny de 1939, i el consell de guerra el condemnà a mort. La condemna va ser complerta el 16 de novembre, l'endemà que l'anterior afusellat.

El gràfic mostra la militància política de la gent que va ser afusellada després de la guerra.

Lluís Solà Padró ingressà a la presó de Montblanc als 48 anys. Havia estat alcalde del poble durant els principis del període republicà, però la seva actuació no havia anat més endavant. Era un membre molt important d'Esquerra Republicana, i també formava part del Centre Republicà. La gestió municipal de Solà fou exemplar, i el seu mandat va ser molt anterior a la guerra (1931-1934). És per això que, creient que qui no hagués comès cap delicte no seria empresonat, no s'exilià. Va entrar a la presó el 28 de gener de 1939, quinze dies després de l'entrada dels nacionals al poble. El 20 d'octubre de 1939 va morir afusellat. Sembla força probable que es tractés d'un dels assassinats franquistes fets únicament en venjança pel que havia passat anteriorment, ja que les persones que havien estat responsables de les represàlies republicanes havien fugit, i es necessitaven culpables a qui processar; a més que es volien desfer dels que podien articular algun tipus d'oposició.

Anton Sureda Rosselló fou el tercer membre de la CNT del poble afusellat. Era un pagès de 28 anys, que va ser empresonat el 27 d'abril de 1939, després que tres persones haguessin estat cridades a declarar a Montblanc per descobrir la seva actuació durant la guerra. El consell de guerra contra ell començà el 31 de maig i fou mort el 14 de juliol de 1939.

Joan Veciana és el quart cenetista del poble que va morir per causa de la repressió. Tenia 51 anys, i era pagès, segons dades de Solé i Sabaté, o teixidor, segons Josep Recasens. Havia estat regidor d'un ajuntament republicà. Ingressà a la presó de Montblanc el 12 d'abril de 1939. El consell de guerra contra ell va començar el 17 de juny i va morir afusellat el 19 d'octubre, el dia anterior que Lluís Solà.

Eloi Bosch i Gual era nat a Santa Coloma, però durant la guerra no podem dir exactament a quin municipi pertanyia[7]. Als seus 34 anys exercia de pagès i era membre d'ERC i CNT. És estrany que essent pagès i pertanyent a ERC fos membre d'un sindicat anarquista i proletari com la CNT en comptes de la Unió de Rabassaires, sindicat vinculat a ERC i de caire agrícola. Fou afusellat el mateix dia que Bonaventura Calafell, per la qual cosa podem deduir que els seus judicis van ser instruïts paral·lelament, i que per tant els fets dels que se l'acusava tenien relació amb el poble.

Finalment, hi ha el cas d'Antoni Cós Llorens, d'Aguiló, poble agregat al municipi de Santa Coloma. Tenia 65 anys i havia estat agutzil de l'ajuntament. Va ser afusellat el 8 d'agost del 1939 a Tarragona. Havia estat afiliat a Esquerra Republicana i a la Unió de Rabassaires.

En total, doncs, de les set persones afusellades a Santa Coloma i Aguiló n'hi havia dos que formaven part d'ERC, tres cenetistes i dues persones que compaginaven la militància amb ERC i la CNT. Com més greus són les condemnes veiem que hi ha més militants de la CNT i menys d'ERC. Així, el fet que fossin assassinats 5 membres de la CNT, quan al poble era un sindicat minoritari, fa que es pugui extreure la conclusió que el fet d'haver estat membre de la CNT suposava una greu amenaça de represàlies molt severes.

Veiem que els afusellats són de dos grups d'edat: uns d'aproximadament vint-i-cinc anys fins a trenta-cinc i els altres de cinquanta a seixanta. Del primer grup d'edat hi ha Calafell, Clarassó, Sureda i Bosch, mentre que del segon hi ha Solà, Veciana i Cós. Els quatre primers són probablement les persones més exaltades segons els informes que feia arribar la guàrdia civil i l'ajuntament local. El seu afusellament sens dubte es justificaria en el seu moment perquè es deia que havien format part dels revolucionaris culpables de la crema d'esglésies.

Però podem creure que els afusellaments de Veciana, Cós, i sobretot Solà tenien motius més profunds. Solà era un líder local que havia aconseguit posar bona part del poble al seu favor durant el seu lideratge municipal. Va fer unes disposicions municipals molt avançades, i no hi ha dubte que ha estat un dels millors alcaldes que ha tingut Santa Coloma. Per la seva part Veciana i Cós probablement també eren símbols, l'un entre els cenetistes i l'altre entre els habitants d'Aguiló. Amb aquests assassinats, el règim franquista no pretenia fer

7.- Les dades dels llibres de Solé i Sabaté, de Recasens i de Salvador Palau tornen a ser contradictòries. Mentre que Solé i Sabaté diu que el lloc de residència d'Eloi Bosch és Santa Coloma, Recasens el situa a la població de Blancafort i Salvador Palau a la de Pira. Crec, però, que es pot considerar colomí ja que almenys hi havia viscut durant molt de temps i era conegut al poble.

justícia amb els fets de la guerra, ni tan sols venjar-se, sinó simplement dur a terme uns càstigs exemplars per a afavorir la seva política d'obediència pel terror, i d'altra banda impossibilitar qualsevol intent d'oposició.

Els empresonats i els exiliats

Josep Recasens[8] comptabilitza 58 persones provinents de Santa Coloma recloses temporalment per motius polítics. Per saber els càrrecs que van tenir abans i durant la guerra en l'ajuntament, el comitè antifeixista, etc. he confiat bàsicament en les dades de Salvador Palau[9], donant-les per més fiables que les de Recasens, ja que aquest últim usava les dades dels sumaris (tenint en compte les mancances que aquests tenien en la immediata postguerra), mentre que Salvador Palau fa servir la consulta directa a familiars i gent del poble.

Però per saber l'afiliació política dels empresonats m'he hagut de basar en les dades de Recasens, ja que Palau normalment no l'especifica. A més, quantitativament considero més fiables les dades que dóna Recasens, que són de vint persones més que Palau, i que estan basades en els sumaris dels jutges, i per tant són més fiables no pel que fa a la informació sobre els empresonats (es basen en informes emesos per la guàrdia civil i l'ajuntament, sens dubte parcials), però sí pel que fa al nombre d'empresonats i les condemnes que van patir.

Membres del comitè de milícies antifeixistes

El comitè estava format per l'alcalde i vuit persones més, i es va ampliar amb dues més durant la guerra. El president del comitè era l'alcalde, Magí Clarassó Ferrés, a qui anomenaven Salvet. Va marxar quan els nacionals van entrar al poble, i moriria al camp de concentració de Gusen.

Altres membres del comitè que es van exiliar van ser Marià Tomàs Bartolí, representant del Centre Republicà i que morí al camp de Gusen (Àustria). De la CNT es van exiliar tres dels membres del comitè: Jordi Degràcia, Francesc Figueras i Anton Riba, que morí a França.

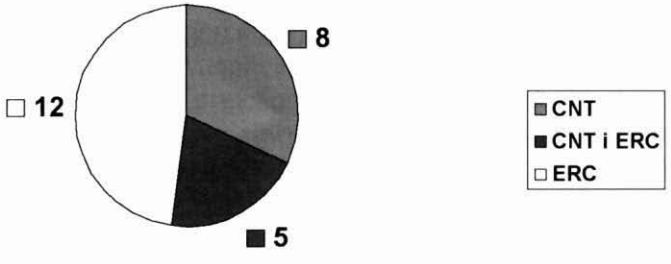
L'únic membre cenetista del comitè que es va quedar fou Josep Solé Niubó, que alhora actuava de secretari de la CNT local. Va ser condemnat a 20 anys de presó i va passar per les presons de Montblanc, Valls i Tarragona. Seria traslladat a la presó de Figueres, a treballar al castell de Sant Ferran. No hi ha dades referents a la seva sortida de la presó.

8.- RECASENS LLORT, Josep. *op. cit.* Pàgines 240 a 271

9.- PALAU RAFECAS, Salvador. *op. cit.* Pàgines 16 a 19

Jacint Martí Pons, membre d'ERC i del comitè i representant al comitè de la Unió de Rabassaires, també va optar per quedar-se al poble. Després d'anar fins a Molins de Rei en un primer moment, fou detingut tot just va tornar a Santa Coloma. Va ser condemnat a 20 anys de reclusió, i va sortir de la presó en llibertat condicional l'u de març de 1942.

Finalment, el membre de la FAI Amadeu Andreu, al bar del qual se celebraven reunions de marcat caire revolucionari, i que també fou membre del comitè, se suïcidà a l'exili del camp de Gusen.

Gràfic fet segons la militància dels empresonats a Santa Coloma que tenen alguna acusació coneguda de caire polític. Cal recordar, però, que els presos amb acusacions de caire polític són menys de la meitat del total.

Càrrecs públics

Hi ha un total de cinc persones de Santa Coloma que van patir presó per ser càrrecs municipals, i dos càrrecs públics més van ser afusellats (Joan Veciana i Lluís Solà). Dels càrrecs públics afusellats ja en parlo a l'apartat anterior, i els empresonats van ser Jeroni Cases, Joan Orriach, Joan Solà i Josep Vallès, tots ells exregidors de l'ajuntament. D'altra banda hi ha Antoni Jordana, que era d'Esquerra i agutzil de l'ajuntament.

Jeroni Casas Solà va ser regidor, treballava de pagès i era sindicalista de la Unió de Rabassaires. Entrà a la presó als 57 anys i fou condemnat a 12 anys i un dia de presó; quedà en llibertat condicional el 3 de desembre de 1942.

Joan Orriach Briansó també va ser regidor; desconeixem la seva afiliació política, però se sap que treballava de pagès. Tenia 43 anys quan va entrar a la presó, on va ser condemnat a 20 anys de presó, dels quals no sabem quants en va complir.

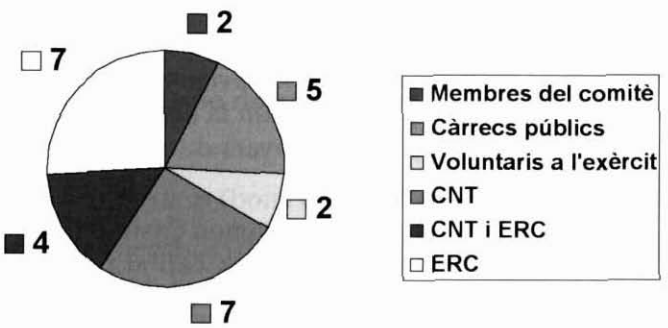
Joan Solà Palau va entrar a la presó als 46 anys, i també havia estat regidor, per ERC. Era, com els altres dos, pagès. Va ser condemnat a reclusió perpètua, però se li va rebaixar la pena a dotze anys i un dia. Se li concedí presó atenuada el 16 de març de 1943.

Un altre empresonat que havia ocupat el càrrec de regidor per ERC fou Josep Vallès Jordana. No sabem a quants anys va ser condemnat però el 1942 se li rebaixà la pena a dotze anys. Va rebre els beneficis de la llibertat condicional el 1943.

Antoni Jordana Lamich va actuar com a agutzil de l'ajuntament, i era membre d'Esquerra Republicana. Va ser condemnat a dotze anys i un dia de presó, i en sortí el 29 de juny de 1941 en llibertat condicional.

Voluntaris a l'exèrcit

Hi va haver dues persones que van anar voluntàriament a l'exèrcit republicà durant la Guerra Civil i que posteriorment serien empresonades per aquest motiu. Són Eduard Vila Sendra i Anton Bosch Vidal. Anton Bosch tenia 23 anys a l'entrada a la presó i havia estat membre del Centre Republicà i d'ERC. Eduard Vila també havia estat membre d'ERC, i havia compaginat la seva militància republicana amb la del sindicat CNT. A l'arxiu de la Falange es conserva l'informe d'Eduard Vila, però és posterior a la data del seu consell de guerra, per la qual cosa podem dir que l'informe no va intervenir com a prova en aquest consell, i en tot cas seria utilitzat posteriorment en intents de rebaixar la condemna.

Gràfic segons els càrrecs coneguts de què són acusats, quan aquesta es coneix, dels colomins empresonats.

Membres de la CNT

Són tretze persones (incloent els que només són cenetistes i els que també són militants d'Esquerra), i veiem que en proporció els sindicalistes de la CNT no en surten tan perjudicats com en el cas dels afusellats, però malgrat tot el percentatge d'empresonats de la CNT és molt superior al percentatge real de militants sobre el total del poble. La mitjana d'edat dels cenetistes és de 27 anys, deu anys inferior a la mitjana total, per la qual cosa es pot dir que és molt probable que els membres de la CNT fossin els més joves i extremistes del poble, i que per tant van patir més la repressió. Sens dubte hi havia ordres de condemnar amb més duresa les actuacions de membres de la CNT-FAI i del POUM que no pas de la resta

de partits. D'altra banda, la mitjana de temps de condemna de tots els empresonats és una mica inferior als deu anys, mentre que els membres de la CNT tenen unes condemnes que de mitjana són d'onze anys i mig. La pena que al final compleixen de mitjana els cenetistes també és molt elevada, de tres anys i tres mesos, és a dir, gairebé un any més que la mitjana d'empresonats. Això ve a reafirmar la tendència que ja s'ha comentat a actuar amb més contundència contra els cenetistes, i de fer-los pagar els fets de la guerra.

Membres d'Esquerra Republicana de Catalunya

De les persones que van ser empresonades, és segur que almenys disset eren membres d'Esquerra Republicana de Catalunya. La seva mitjana d'edat era de 38 anys. N'hi ha quatre que compartien la seva militància per esquerra amb la de la CNT (Josep Cobos, Marià Degràcia, Rafel Duch i Eduard Vila). A més, aquest últim era voluntari a l'exèrcit republicà. La mitjana d'estada a la presó dels militants d'ERC se situà al voltant dels 3 anys, i la mitjana de les seves condemnes inicials era una mica inferior als deu anys. Això significa que varen complir un 30% de les seves condemnes, aproximadament. Aquestes xifres són força properes a les de la mitjana del poble. En general, els membres d'Esquerra eren reprimits amb menys duresa que els de la CNT, però més severament que els que no militaven en cap partit.

Altres empresonats

Dins aquest apartat s'inclouen totes les persones que no havien estat militants de cap partit ni sindicat, ni havien ocupat càrrecs públics. Són la majoria (29 persones). Aquests són els que van sofrir uns càstigs menys severs dintre de tots els empresonats, i hi va haver algunes sentències absolutòries.

És molt destacable el cas de dos nois de Santa Coloma (Ramon Castells i Josep Ramon) que amb 17 anys van ser empresonats per dur armes cap al poble. Es tractava de dos fusells que havien trobat a la muntanya, però ho van fer quan encara hi havia els soldats italians, que els van detenir i empresonar. A més d'ells, a la presó hi varen anar els seus pares, i s'hi van estar entre tres i quatre mesos, fins que es dictà una sentència absolutòria per a tots quatre.

L'exili

Hi va haver una part de la població colomina, els més compromesos amb la república i els més joves, que van marxar cap al nord amb l'arribada dels nacionals, i que no es va aturar fins arribar a França. Hi ha dades de catorze persones que encara estaven a l'exili el 1981, entre les quals n'hi havia cinc que havien estat membres durant algun temps del comitè local, un president del Centre Republicà i un ex-alcalde.

A més, el 1981 hi havia 18 persones que havien mort a l'exili, una immensa majoria dels quals a Austria. Tres d'aquestes persones van morir al camp de concentració per a exiliats espanyols de Gusen (Àustria). Són l'exalcalde Salvet i un ex-membre del comitè (Marià Tomàs), a més de Josep Sendra Farré. Una altra persona que va morir a França fou Amadeu Andreu, faïsta i membre del comitè. La resta de gent exiliada no va ocupar cap càrrec en el comitè, però eren d'esquerres, i van preferir fugir que no pas suportar la presó o les vexacions.

Control polític i classificació del poble

L'arxiu de la Falange de Santa Coloma va ser trobat per membres de l'Associació Cultural Baixa Segarra fa uns set anys a l'actual Casal de Santa Coloma, que havia estat la seva seu. Estava en un estat força dolent, però per sort la part més interessant es trobava en molt bones condicions, tenint en compte la resta de l'arxiu. Probablement això es deu a que aquesta part està feta amb més bon paper, ja que eren impresos provinents de l'exterior. Els documents més interessants per al meu treball són uns 230 informes de la gent del poble, que especifiquen la seva conducta abans i després de la guerra, i la seva ideologia.

La documentació permet fer-nos una idea de la valoració que feia la Falange local dels habitants del poble. 231 informes sobre menys de 3000 habitants, dels quals només eren estudiats els homes majors d'edat, són una xifra prou elevada per deduir com devia ser l'arxiu sencer.

Classificació dels informes:

Informes molt positius (molt bona actuació abans durant i després de la guerra): 17

Informes positius (bona actuació abans, durant i després de la guerra): 114

Informes negatius (mala actuació abans i durant la guerra. Posteriorment, actuació acceptable): 75

Informes molt negatius (molt mala actuació durant i abans de la guerra. Després, actuació dolenta, regular o acceptable): 25

Total: 231 persones

Criteris emprats per a dividir els informes:

He considerat els informes fets en fulls en blanc com a molt positius, els fets en impresos del tipus M1 com a positius, els M2 com a negatius i els M3 com a molt negatius.

Malgrat això, aquesta divisió m'ha portat certs problemes perquè els informes només es feien servir com a pauta i hi ha casos d'informes molt positius escrits en un full M3. La causa probable d'això és que els informes M1 i M2 no deixaven

prou espai per explicar l'actuació d'algú durant la guerra, i per tant empraven el tipus M3 per explicar els seus mèrits. És el cas de Josefina Navarro Gasqué i Josep Ferrer Goberna. Finalment només destacar que alguns informes escrits en fulls en blanc no són absolutament positius, sinó que posen en dubte el comportament que l'individu havia tingut amb la Falange. Així i tot els he considerat molt positius perquè en cap moment dubten de la ideologia de dretes i la bona conducta dels afectats.

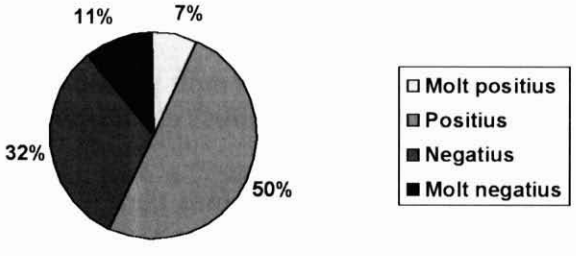
Finalitat dels informes:

Crec que aquests informes devien estar fets per satisfer dues necessitats fonamentals per a la Falange local:

La primera finalitat és la d'establir un control molt estricte sobre la població i de saber les idees i les accions durant la guerra de tots els habitants del poble. Sembla força improbable que els informes de gent que sempre s'havien considerat de dreta tinguessin cap més finalitat que la de fer un control de tothom del poble.

La segona finalitat que crec que devien tenir és proporcionar informes per a qualsevol demanda que pogués fer la guàrdia civil local. Fins i tot cal preguntar-se si també podrien ser fets servir en judicis, aquests impresos, com a càrrecs contra alguns membres de l'esquerra. Però això sembla força improbable, ja que la majoria de judicis a gent del poble amb càrrecs de responsabilitat política són del mateix 1939, mentre que tots els informes estan datats el 1940. L'únic judici en el qual podien servir va ser el de Josep Cós Calaf, el consell de guerra del qual es dugué a terme tres mesos després de l'elaboració de l'informe. Malgrat tot, els informes que estan segellats (una part dels informes més negatius i algun de positiu) crec que devien estar destinats a sortir de la Falange local per a servir com a informació a algú de fora.

Trobem que gairebé la meitat de gent és considerada amb un informe del tipus M1, és a dir, que a criteri de la Falange va tenir una actuació bona o acceptable abans de la guerra i a partir d'aleshores s'ha mostrat favorable al règim o si més no

Divisió dels informes de l'arxiu segons la valoració dels subjecte investigat.

neutral. El segon cas en percentatge són els informes negatius, és a dir, la gent que abans de la guerra havia estat d'esquerres o afiliat al Centre Republicà, encara que no fos per motius ideològics sinó que senzillament com a activitat lúdica (cal dir que el Centre Republicà era un punt de reunió com qualsevol bar). Aquesta gent, però, després de la guerra havia tingut una actitud més o menys acceptable pel règim. Aquests suposen un terç del total. Però sens dubte els més interessants són els informes extrems, que situen la gent com a realment addictes al règim o pràcticament com a culpables dels crims de la guerra.

Persones amb molt bona valoració

Els informes fets en fulls en blanc estan destinats a la gent que s'han destacat per ser rebels i per alguna acció realitzada durant la guerra. Inclouen tots els religiosos, els càrrecs i ex-càrrecs de la FET i la gent que fou perseguida pels seus ideals.

Religiosos

És interessant veure que malgrat que en cap dels informes referents a capellans (Eusebi Crespi, Jaume Padró i Joan Brugalla), hi ha una valoració positiva de l'actuació de després de la guerra, mai es posa en dubte la seva ideologia de dretes. La mala valoració que es fa d'aquests capellans, malgrat que s'havien hagut d'exiliar i que un d'ells es va passar al bàndol nacional, ens fa deduir discrepàncies entre els òrgans del règim a nivell local, però que es donaren arreu del país. Algunes d'aquestes diferències entre Acció Catòlica i la FET es deixa veure en l'informe de Jaume Padró, quan diu que és director d'Acció Catòlica i des que ho és es van succeint les baixes a la FET.

Càrrecs de la Falange

Trobem els informes de cinc persones que havien estat o eren membres importants de Falange en el moment de fer l'informe (Josep Munguet, Manuel Sabaté, Miquel Huguet, Miquel Nonell i Romà Ramon) i que tenen una valoració positiva de la seva conducta. Es dóna el cas que dues d'aquestes persones (Manuel Sabaté i Miquel Huguet) estaven acusats d'haver freqüentat el bar d'Amadeu Andreu (segons els falangistes, aquest local era el terror de la comarca) i d'haver estat un destacadíssim element d'esquerres, respectivament. Malgrat la seva actuació anterior a la guerra, els informes d'aquestes dues persones són molt positius pel que fa a l'actuació després de la guerra. Aquest fet probablement és degut a l'interès d'aquestes persones per desmarcar-se de les seves actuacions anteriors i no tenir problemes amb els tribunals.

Hi ha altres informes de càrrecs de Falange que posen de relleu certa enemistat entre el qui els va escriure i els subjectes, però que en cap cas posen en dubte la honorabilitat de la gent, si per honorabilitat s'entén la creença en els ideals

falangistes. Els informes que contenen algun tipus d'al·lusió al caràcter d'una persona són de gent que ha format part de la FET, cosa que fa pensar que poden ser deguts a desavinences personals entre els dirigents. Aquests informes positius en l'aspecte d'addicció al règim però negatius pel que fa la valoració personal, són els de Josep Maria Tarragó Parellada, Joan Ferrer Queraltó, Mn. Ramon Serra Portella i Josep Company Llobet.

Ex-combatents

Inclouen les persones que van anar forçades a l'exèrcit republicà i es van passar al bàndol nacional. Són Josep Maria Ramon, Josep Maria Tarragó (també càrrec de la Falange), Josep Martí i Jaume Padró (que era capellà). En general no donen detalls sobre la seva actuació, i només expliquen que van canviar de bàndol.

Depuració funcionarial republicana i presoners durant la guerra

Carme Domènech és l'única dona que figura en els informes realitzats en fulls en blanc. La seva destitució com a mestra feta per part de l'ajuntament republicà explica aquest fet, ja que pel que sembla va ser destituïda per les seves idees dretanes.

Romà Ramon fou empresonat per part dels republicans fins la caiguda de Madrid. Sembla que fou perseguit acusat només per les idees. Tenim constància de cinc represaliats més pels republicans, que responen a les mateixes característiques que Romà Ramon (presó per motius polítics durant el període republicà), però que no estan en cap informe de la Falange. Això és una mostra que l'arxiu que es conserva no és complert, malgrat que molt útil per funcions estadístiques.

Altres

Als informes que ja hem anomenat podem afegir-ne dos que estan escrits en informes del tipus M3, però en els quals s'alaba l'actuació anterior a la guerra dels que són investigats. És probable que aquests dos informes estiguin escrits en fulls inicialment destinats a persones conflictives senzillament per l'accentuada manca de paper que tenia la delegació colomina de Falange. Aquest fet s'observa perquè les còpies de les cartes que envien que es queden a l'arxiu estan escrites en els reversos de diversos escrits, molts dels quals són d'abans de la guerra i de mala qualitat.

El primer informe positiu escrit en un imprès M3 és el de Josep Ferrer Goberna, del qual s'assegura que fou addicte a la causa i que la defensà amb ardor. L'altre cas és especialment estrany. Es tracta de Josefina Navarro Gasqué. En primer lloc és una de les dues úniques dones de les quals es conserven informes, però el més sorprenent és que va estar a la presó del juliol al novembre de 1939. L'informe que es fa, però, és molt positiu: pel que sembla, durant la guerra els republicans van intentar que ella acusés el seu amo (feia de serventa) d'escoltar la ràdio nacional, i

ella s'hi negà malgrat que era veritat. Per tant aquest informe de 1940 defensa l'actuació de la dona, empresonada de juliol a novembre de 1939 pel règim franquista.

Dels 17 informes que es conserven i que contenen gent que es considera que ha tingut molt bona conducta n'hi ha un total de nou que, com hem vist, figuren dins els dirigents o ex-dirigents de la Falange local. Com que els informes fets en fulls en blanc no són tan clars com els impresos per saber si l'investigat estava inscrit a la Falange (els M1 deixen expressament un lloc per escriure si n'era o no membre), es fa necessari deduir de l'escrit si els investigats són o no membres. Tenint en compte el que diuen els escrits directament o indirectament, d'aquestes 17 persones n'hi ha 7 que en el moment de fer l'informe formaven part de la Falange, 6 que no en formaven part i 4 de les quals no és possible deduir-ho.

Persones amb bona valoració

És pràcticament la meitat de la gent de la qual es té constància escrita. D'aquesta gent, inscrits tots en els formularis del tipus M1, no se'n dóna una informació concreta, sinó que només consten nom, cognoms i si està o no afiliat a la Falange. La seva actuació d'abans de la guerra es considera bona, i després d'aquesta es creu en la seva adhesió al règim. No inclou, però, qualsevol persona que hagués estat afiliada al Centre Republicà, encara que hi hagués estat no per afinitats polítiques sinó senzillament per amistat amb els membres o perquè era un local recreatiu com qualsevol altre.

Utilitzant el formulari M1, el cap d'investigació local dóna fe que per les dades que té al seu poder, l'individu investigat va col·laborar amb les dretes anteriorment a la guerra, i que tant abans com després la seva conducta fou bona. Malgrat això, degut a l'alt percentatge de gent que són considerats amb aquest informe sembla probable que es fes servir per a totes les persones que no s'havien manifestat per la República, malgrat que tampoc fossin obertament favorables als rebels.

De les 114 persones que estan inscrites al formulari M1 n'hi ha 53 que estan afiliats a la Falange. Probablement aquest fet en la majoria de casos equivalia a que el cap d'investigació passés per alt qualsevol «relliscada» que hagués pogut tenir l'investigat en el passat, sempre que no fos gaire greu. Això significa que és molt probable que alguna gent que estava inscrita a la Falange en fos militant per treure's qualsevol sospita sobre el seu passat i intentar aconseguir algun privilegi dins l'administració municipal o local.

Persones amb mala valoració

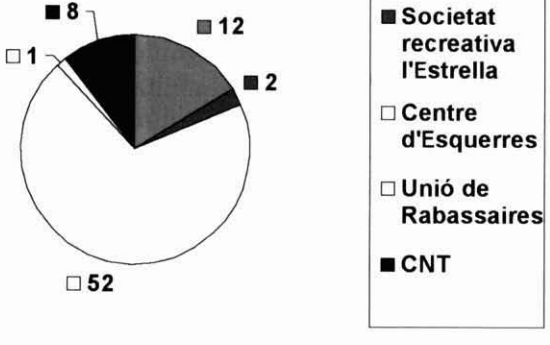
Suposen gairebé un terç del total de persones els informes de les quals es conserven. He considerat en aquest apartat la gent esmentada als formularis M2,

de gent que va militar en algun partit d'esquerres o al Centre Republicà, o va fer manifestacions contràries a l'aixecament de Franco. Malgrat tot, en els impresos figura que la majoria d'aquestes persones van tenir una actitud constructiva i no contrària al règim després de la guerra, i la seva conducta va ser com a mínim acceptable.

L'acusació de pertànyer a un centre d'esquerres és comuna a gairebé tots els qualificats amb l'informe M2. A més, aquests informes diuen l'afiliació política dels investigats si aquests havien format part de la CNT o de la Unió de Rabassaires. El fet que no s'inclogui en cap informe el partit d'ERC, amb forta implantació a Santa Coloma abans de la guerra, fa suposar que tots els que en formaven part eren considerats també del «Centre d'Esquerres». Podem creure, doncs, que el «Centre d'Esquerres» incloïa tothom que havia format part del Centre Republicà o havia estat militant d'ERC.

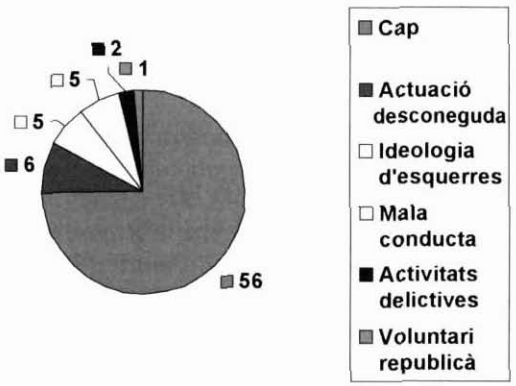
Els informes M2 també inclouen la gent l'actuació de la qual es desconeixia. Per altra part, la gent considerada d'esquerres malgrat no formar part de cap partit també era qualificada dins aquest grup. Finalment, hi ha dos casos que criden especialment l'atenció. Es tracta de Joaquim Martí i Joan Solà, que durant l'època eren menors d'edat. Malgrat tot, se'ls fa un informe del tipus M2. L'explicació d'aquest informe ve, sens dubte, pel fet que els dos eren fills de membres de l'esquerra local; l'un d'un vicepresident del Centre Republicà i l'altre d'un exalcalde republicà que havia estat afusellat.

Les estadístiques de militància de la gent considerada amb mala valoració treuen a la llum que només nou d'aquestes persones tenien afiliació política més a l'esquerra d'ERC (un d'Unió de Rabassaires i vuit de la CNT). La gran majoria de

Pertinença de l'investigat a diferents entitats de caire més o menys polític. En els casos en què s'acusa de pertànyer a dos dels grups (Centre d'Esquerres i CNT o Centre d'Esquerres i Unió de Rabassaires) s'ha considerat la pertanyença al partit polític per sobre la del Centre Republicà.

gent està acusada només de pertànyer al Centre d'Esquerres, i hi ha dos casos d'exmembres de l'Estrella, una entitat recreativa que en principi no tenia cap orientació política. També hi ha 12 persones que no es poden acusar de pertànyer a cap grup concret, i que en general són criticats perquè «su ideología es de izquierdas».

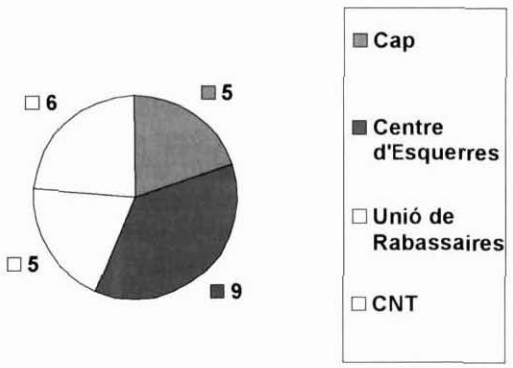
Acusacions que es formulen als investigats. Les activitats delictives són cremes d'esglésies i realització de registres a mà armada. La mala conducta es refereix tant a abans com després de la guerra, i inclou totes les persones que s'afirma que tenien "mala conducta" o "conducta regular".

De les 75 persones, 56 no tenen cap acusació concreta en contra, i figuren en informes M2 per la seva afiliació política. Malgrat tot, n'hi ha 11 de les quals tampoc es pot dir que militessin en cap partit ni associació. D'aquests onze, hi ha sis persones de les quals no es coneix l'actuació durant la guerra, i les altres cinc són senzillament acusades de tenir una ideologia d'esquerres. L'acusació de «mala conducta» es pot comprovar que és molt etèria i no porta a res en concret. Per tant, només tres de les persones amb mala valoració s'afirma que han realitzat alguna acció contrària al Movimiento. Un fou voluntari de l'exèrcit republicà; un altre és acusat de crema d'emblemes religiosos, i el tercer de realitzar registres amb armes a gent de dretes.

Persones amb molt mala valoració

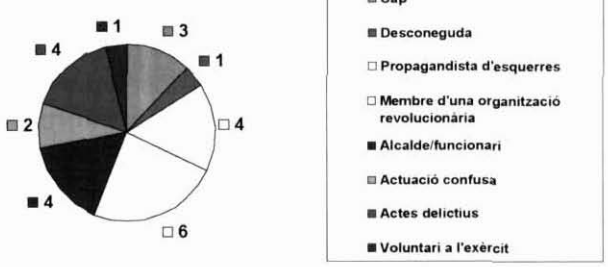
Són el deu per cent del total dels informes. He considerat que estaven molt mal valorats pels informes del cap d'investigació de la Falange local tota la gent que tenia informe del tipus M3, excepte Josep Ferrer Goberna i Josefina Navarro Gasqué, l'actuació dels quals ja s'ha tractat anteriorment. En aquests informes és interessant veure que els elements que són considerats més extremistes, a més que estan firmats com la gran majoria, duen el segell de la secció local d'investigació. Són els casos d'Eduard Vila Sendra, Josep Cós Calaf, Josep Ibáñez Llorach, Llorenç Sanahuja Bacardí i Magí Martí Niubó. També duu el segell de la

secció d'investigació l'imprès de Josep Vila Sendra, que titlla la seva conducta de molt bona, la qual cosa és sorprenent si es compara amb la resta d'M3. Per tant, sembla que els informes que tenen més rellevància estan segellats, i probablement a punt per ser enviats a qualsevol òrgan, com la guàrdia civil, que els pogués demanar. Cal destacar el fet que l'informe de Josep Ibáñez va ser fet quinze dies després que se'n demanessin dades des d'un jutjat militar. Tres mesos després seria jutjat i condemnat a 6 anys de presó, probablement partint dels informes de la guàrdia civil, l'ajuntament i segurament també de la secció d'informació de Falange.

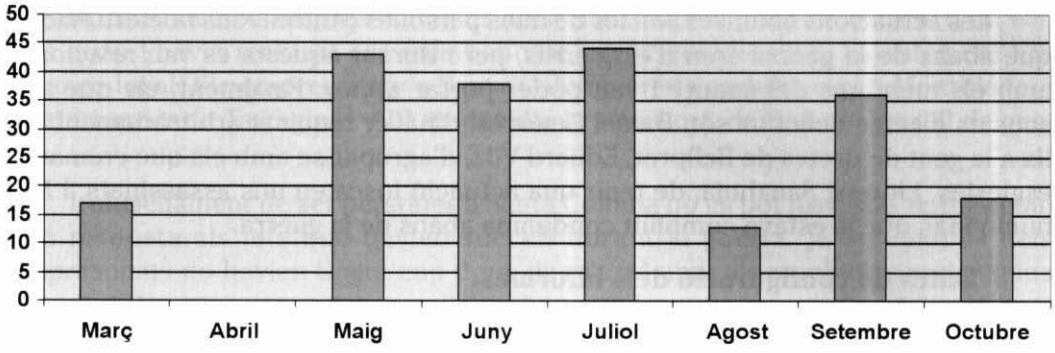

Pertinença anterior a la guerra dels investigats catalogats amb l'informe M3. Els casos on hi figurava Centre d'Esquerres i Rabassaires o Centre d'Esquerres i CNT he considerat la segona pertinença per sobre la primera i aquesta és la que consta al gràfic.

Gairebé la meitat de la gent amb informes M3 formava part d'alguna de les organitzacions que els franquistes consideraven com a radicals (rabassaires i CNT). Sobta veure que el percentatge de gent que no es van adscriure a cap grup polític és superior al dels informes M2. Hi ha quatre persones considerades amb molt mala conducta residents a Aguiló, i tres d'ells formen part de la Unió de Rabassaires de Sant Martí de Tous (Josep Cós, Josep Ibáñez, Magí Solé). És sorprenent aquesta dada perquè el total de persones d'Aguiló de les quals tenim constància és només cinc. Per tant, sembla que el delegat d'informació considera el poble d'Aguiló com a especialment conflictiu.

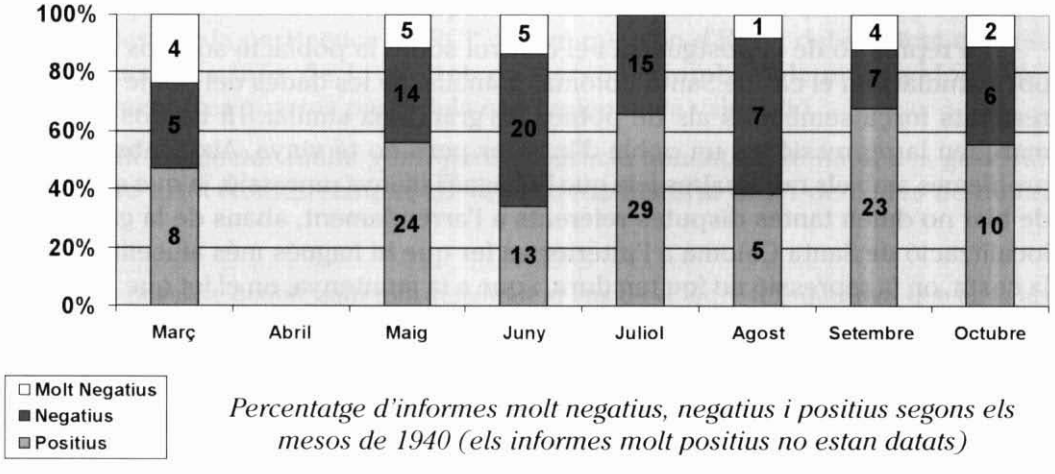

Acusacions que es formulen als investigats molt mal considerats.

Nombre d'informes que estan datats en cada mes de l'any 1940

He considerat sota el títol de «propagandista d'esquerres» totes aquelles persones de les quals la màxima acusació que se'ls fa és ser un «elemento extremista», haver-se manifestat contrari al règim o ser marxista. Els membres d'organitzacions revolucionàries inclouen les persones que no tenen cap altra acusació a part de la seva pertinença a aquests grups. Són els càrrecs de la CNT (Joan Farré), de la col·lectivitat (Àngel Forn i Magí Martí), de les Joventuts Llibertàries (Pere Sendra), de la junta agrària (Francesc Talavera) i del centre popular (Josep Aubia). Dins el grup d'alcaldes i funcionaris hi ha Joan Bacardí, guàrdia de Santa Coloma, i tres persones d'Aguiló. Són probablement els que tenen uns informes més negatius. Josep Figueras era president de la junta d'Aguiló, mentre que Josep Ibáñez i Josep Cós eren l'alcalde i el seu assessor. Els informes de Josep Ibáñez i Josep Cós estan segellats. Cal remarcar el fet que Josep Ibáñez fou acusat posteriorment d'auxili a la rebel·lió, i condemnat a sis anys de presó, mentre que el pare de Josep Cós, agutzil del poble, havia estat afusellat.

Percentatge d'informes molt negatius, negatius i positius segons els mesos de 1940 (els informes molt positius no estan datats)

Les actuacions confuses són les de dues persones (Antoni Rius i Celestí Nadal) que abans de la guerra eren d'esquerres, però durant aquesta es van relacionar amb els membres del comitè i van poder portar armes. Finalment, els que són acusats d'actes delictius són Daniel Genovès, d'haver requisat arbitràriament palla a la gent de dretes de Bellprat, Eduard Vila, d'agrupar-se amb els que cremaren esglésies, Llorenç Sanahuja, de tenir una actuació fosca en uns assassinats, i Manuel Vidal, que ja estava complint condemna abans de la guerra.

Dates de configuració dels informes

No podem incloure els informes molt positius, ja que no tenen cap data. També n'hi ha alguns que l'espai on s'hauria de col·locar la data està en blanc. La data figura en 209 expedients del total de 231, és a dir, un 90%. No he inclòs en la segona gràfica els dos únics informes de molt bona conducta que tenen data (Josefina Gasqué i Josep Ferrer), ja que al ser només dos no es pot observar l'evolució dels informes de molt bona conducta durant l'any.

Amb el primer gràfic podem observar l'evolució pel que fa la realització d'informes. Se'n fan molts a partir del maig i fins al juliol, i a partir d'aquí el ritme decreix. Hi ha una baixada important l'agost, però s'observa que a partir de setembre hi tornen a haver molts informes. El més estrany és la manca d'informes del mes d'abril, però potser es pot atribuir a la pèrdua d'alguna part de l'arxiu.

Referent a les oscil·lacions dels tipus d'informe segons el pas del temps, trobem que el mes de juny és el més estrany, ja que té un nombre de persones molt elevat i pràcticament dues terceres parts tenen informes negatius o molt negatius, la qual cosa trenca la mitjana. Al mes de juliol no es va emetre cap informe de mala conducta, però això és probable que sigui casual, malgrat que és el mes que més informes emesos té en total.

Conclusions

La repressió de la postguerra i el control sobre la població són dos aspectes poc estudiats en el cas de Santa Coloma. L'anàlisi de les dades del poble ha donat resultats força semblants als de pobles de grandària similar. Hi ha dos fets que marquen la repressió: és un poble d'interior però no té vinya. Així, l'absència de problemes amb els rabassaires feia que hi hagués menys repressió, ja que els camps de blat no duien tantes disputes referents a l'arrendament, abans de la guerra. La localització de Santa Coloma a l'interior va fer que hi hagués més afusellats que a la costa, on la repressió no fou tan dura, i que a la muntanya, on el fet que abans de la guerra no hi hagués gaire moviment polític va frenar les represàlies posteriors. Santa Coloma era abans de la guerra un poble amb un important moviment polític, que tenia tres seus molt importants, centres ideològics del poble (el Centre Republicà, el Centre Catòlic i el Casal, on es reunien els membres de la Lliga); aquest dinamisme polític també tingué conseqüències en la repressió.

Normalment els empresonaments ho serien després d'alguna delació d'un veí, que quan l'havia realitzat era més ben vist per la guàrdia civil, l'ajuntament i la Falange local. Els empresonats a Santa Coloma eren conduïts cap a Montblanc, i posteriorment a Tarragona. Allà es decidia la seva sort, davant un consell de guerra.

L'afusellament de set persones a Santa Coloma no es pot justificar només com una resposta als fets que havien succeït durant la guerra, ja que alguns dels empresonats no havien tingut cap tipus de relació amb els revolucionaris. Alguns afusellats ho van ser perquè es volia acabar amb les persones que podrien oposar qualsevol intent de resistència de caràcter prodemòcrata. A més, afusellant persones no culpables es va afegir cert grau d'arbitrarietat a les represàlies, que era útil per a crear la por necessària entre la població per aconseguir-ne la seva obediència.

En general veiem que els empresonats pels franquistes serien jutjats i condemnats tenint en compte la seva militància política anterior al règim. Així els sindicalistes de la CNT tindrien reservades les penes més dures, mentre que en segon lloc vindrien els membres d'Esquerra Republicana de Catalunya i de la Unió de Rabassaires. Finalment els que no tenien cap afiliació tenien unes condemnes menys severes. Això es veu en el fet que els cenetistes són la majoria dels afusellats, aproximadament la meitat dels empresonats dels quals es coneix la militància, una quarta part dels que tenen molt mala valoració en els informes de la Falange i un vuitè dels que tenen mala valoració. Veiem doncs que com més greu és la valoració o la condemna més percentatge de membres de la CNT la pateixen.

Els membres d'ERC tenien penes menys dures que els de la CNT, però també eren reprimits amb severitat. Són membres d'Esquerra Republicana de Catalunya poc més de la meitat dels afusellats i aproximadament dos terços dels empresonats. Pel que fa a les valoracions del cap d'informació de la Falange local, i tenint en compte que les acusacions de pertànyer al Centre d'Esquerres poden ser explicables per la pertinença a ERC[10], veiem que són d'ERC i del sindicat afí Unió de Rabassaires més de la meitat de persones amb molt mala valoració i pràcticament tres quartes parts dels que tenien mala valoració.

L'exili va afectar molta gent, però desgraciadament no hi ha dades gaire fiables sobre això. Només ens podem refiar de la història oral i de llistes de noms,

10.- No és possible deduir amb tota seguretat si l'ús de «Centre d'Esquerres» que es fa als informes de la Falange es refereix exclusivament a Centre Republicà o també inclou membres del d'ERC o d'Unió de Rabassaires. Malgrat tot, és molt plausible que bona part dels acusats de pertànyer al «Centre d'Esquerres» pertanyessin a ERC, pel caràcter popular i majoritari d'aquest partit, i pel fet que no hi ha ningú que sigui directament acusat de pertànyer-hi, quan per qüestions estadístiques n'hi havia d'haver molts que hi estiguessin afiliats.

que mostren la gravetat de la situació: es van exiliar moltes persones d'esquerres, especialment les que havien tingut alguna rellevància pública abans de la guerra. Això va fer que es trenquessin moltes famílies amb la marxa dels seus joves o, en alguns casos, que haguessin de fugir les famílies senceres. Aquest exili també va servir perquè no hi hagués possibilitat d'articular cap tipus d'oposició enfront del vencedor.

L'estudi de l'arxiu de la Falange és important per entendre la profunditat del control social: tots els homes eren estudiats, des dels més addictes fins els més contraris; sense distincions d'edat. Aquest arxiu disposava de quatre tipus d'informes segons l'actuació i la valoració que es feia del subjecte. Molt probablement alguns dels informes eren utilitzats per ser enviats cap als jutjats que havien d'estudiar les rebaixes de condemna, i almenys en un cas també fou utilitzat en el consell de guerra. Cal tenir en compte que alguns consells de guerra i rebaixes de sentència es realitzaven amb les dades que enviava la guàrdia civil, la delegació de Falange i l'ajuntament, a més de la declaració de l'inculpat per la qual cosa qualsevol informe negatiu o positiu influïa molt en el judici.

La postguerra a Santa Coloma fou, doncs, un període marcat per la repressió. La causa fonamental d'aquesta repressió va ser la necessitat de trobar culpables pels fets de la guerra, però també la intenció de controlar la població que tenien les autoritats franquistes, per evitar qualsevol tipus d'oposició al seu règim. Aquests dos factors són les dues causes principals per entendre tots els empresonaments, els afusellaments i l'exili.

Les conclusions d'aquest treball es poden exportar a bona part de Catalunya, i també a les zones d'Espanya que van viure primer sota el domini republicà i després foren conquerides pels rebels. Sens dubte arreu hi havia tant control social com a Santa Coloma, ja que els informes semblen impresos fets per a tot Espanya. A més, la repressió es va viure també a tot l'Estat. La voluntat d'acabar amb les idees democràtiques va ser la tònica a tot arreu, i algunes vegades per intentar acabar amb aquestes idees s'acabava també amb les persones que les representaven. És per això que l'estudi de la postguerra mostra moltes vegades una realitat sagnant, que vista en perspectiva sembla impossible que pogués donar-se.

Durant el treball es fa referència al control que la Falange exercia sobre les persones del poble, i que es concretava en informes. De la redacció dels informes no es pot deduir la participació dels acusats en els fets que se'ls imputen. En molts casos responien a acusacions sense fonament, que després es varen demostrar falses.
Per un error d'interpretació a la pàgina 128 es fa una referència a Llorenç Sanahuja Bacardí que és totalment equivocada, ja que l'informe en qüestió no acusa de cap manera l'esmentat Llorenç Sanahuja. Únicament hi consta que era encarregat del cementiri municipal i que no va tenir cap participació en cap tipus de delicte, ni tan sols en actuacions polítiques. Per tant, demanem que no es faci cap interpretació que posi en dubte la seva honorabilitat.

Bibliografia

BARALLAT I BARÉS, Mercè. *La repressió a la postguerra civil a Lleida (1938-1945).* Barcelona: Publicacions de l'abadia de Montserrat, 1991.

BENET, Josep. *Catalunya sota el règim franquista.* Barcelona: Editorial Blume, 1978.

CARRERAS I TARRAGÓ, Josep Maria. *Els tribunals populars de 1936. Procés de cinc veïns de Santa Coloma de Queralt.* Santa Coloma de Queralt: Ed. Revista la Segarra, 1986.

CARRERAS I TARRAGÓ, Josep Maria. «La matança de Santa Coloma de Queralt», dins *La Segarra,* número 84 (Agost de 1986), pàg 34-35.

CARRERAS I TARRAGÓ, Josep Maria. «Gestió Municipal i repressió política a Santa Coloma de Queralt (1939-1941)», dins *Recull núm 1.* Santa Coloma de Queralt: Edita: Associació Cultural Alt Gaià[11], 1993.

COROMINA, Eusebi, CASACUBIERTA, Xavier, QUINTANA, Dolors. *El treball de recerca. Procés d'elaboració, memòria escrita, exposició oral i recursos.* Vic: Editorial EUMO, 2000.

HERAS CABALLERO, Pedro A. *La oposición al Franquismo en las comarcas de Tarragona (1939-1977).* Tarragona: edicions El Mèdol, 1991.

MASIP UTSET, Maria, QUINQUER VILAMITJANA, Dolors, i ALTRES. *Història.* Madrid: Ed. McGraw Hill, 1999.

MAYAYO I ARTAL, Andreu. *La Conca de Barberà 1890 – 1939: de la crisi agrària a la Guerra Civil.* Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986.

MAYAYO I ARTAL, Andreu. «Els fets de Solivella, juliol de 1936». Dins *L'Avenç,* número 79 (Febrer de 1985) Pàgs. 34 a 39.

PALAU RAFECAS, Salvador. *Apunts per a la història de la Guerra Civil al municipi de Santa Coloma de Queralt.* Santa Coloma de Queralt: Ed. Revista la Segarra, 1981.

PARADELL MASSONS, Francesc. *No era la meva guerra.* Santa Coloma de Queralt: Edita: Associació Cultural Baixa Segarra, 1995.

PIQUÉ I PADRÓ, Jordi. *La crisi de la reraguarda. Revolució i Guerra Civil a Tarragona.* Barcelona: Publicacions de l'abadia de Montserrat, 1998.

11.- Antic nom de l'Associació Cultural Baixa Segarra. El canvi de nom de l'entitat s'efectuà el 1995.

PIQUÉ I PADRÓ, Jordi, SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep. *Guerra Civil a les comarques tarragonines (1936-1939).* Tarragona: Cercle d'estudis històrics i socials Guillem Oliver del Camp de Tarragona, 1999.

RECASENS LLORT, Josep. *La repressió franquista a la Conca de Barberà.* Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2000.

RIQUER I PERMANYER, Borja. «Rebuig, passivitat i suport. Actituds polítiques catalanes davant el primer franquisme», dins *El franquisme, sobre resistència i consens a Catalunya.* Barcelona: Editorial Crítica, 1990.

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. «Dossier: La repressió franquista a Catalunya», dins *L'Avenç*, número 52 (Setembre de 1982). Pàgs 37-53.

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. «El cost humà de la Guerra Civil: metodologia per a la recerca», dins *L'Avenç*, número 80 (Març de 1985). Pàgs 26-30.

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. *La repressió franquista a Catalunya.* Barcelona: Edicions 62, 1985.

SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria. «La repressió», dins DIVERSOS AUTORS. *El franquisme, sobre resistència i consens a Catalunya.* Barcelona: Editorial Crítica, 1990.

TUÑÓN DE LARA, Manuel, «La Segunda República», dins *Cuadernos de Historia 16,* número 1

TUÑÓN DE LARA, Manuel, Historia de España. Barcelona: Ed. Labor, 1982. Volum IX *Dictadura, República, guerra (1923-1939)* i volum X *España bajo la dictadura franquista: 1939-1975.*

THOMAS, Hugh. *La Guerra Civil española.* Ed. Ruedo ibérico, 1967.

VENTURA SOLÉ, Joan. *Presó de Pilats.* Tarragona: Diputació de Tarragona, 1993.

Cronologia de la Guerra Civil espanyola
<http://www.guerracivil1936.galeon.com/cronologia.htm>

Fons de la postguerra dins l'arxiu de l'Associació Cultural Baixa Segarra. Col·lecció personal de la família Pomés.